

סדר

ממאמרי הרב יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בעריכת הרב מנחם בורשטיין שליט"א

א. הסדר בבריאה

1. בצבא השמים

2. בדומם, צומח, חי, מדבר, ישראל.

ב. הסדר באדם

ג. בתורה

ד. בנביאים

ה. במצות

ו. בלימוד

ז. בפעולות

ח. בזיכוך האדם

ט. בתפילה ובימינו

י. העולה מדברינו

א. הסדר בבריאה.

1. בצבא השמיים.

בכל הבריאה כולה נראה הסדר האלוקי בכל ועצם גדולתו. נעים זמירות ישראל משבח את יצירתו של הקודשא בריך הוא - בורא העולם. "עטה אור כשלמה, נוטה שמים כיריעה, המקרה במים עליותיו, השם עבים רכובו" ... "עושה מלאכיו רוחות".

יתבונן האדם ויראה את גדלות הבורא, ובאילו כוחות נותנים העבים מטר, כי כל השימושים לאדם נעשים בדיוק ובמהירות ע"י מלאכים.

"יסד ארץ על מכוניה, בל תמוט עולם ועד, תהום כלבוש כסיתו" וגו'. כאן מחוויר סידור הבריאה על כל פריטיה וגדולתה. וכן רואים אנו בשאר היצירות השמימיות על הכתוב: "העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ", פירש רש"י: "אמר להם הקב"ה

1. יצא לאור לראשונה בירושלים שנת תשמ"ה בספר בשם שלמי יחזקאל בעריכת הרב מנחם בורשטיין - והודפס כאן שוב בברכתו. ולע"נ אביו הרב שלמה בורשטיין זצ"ל.

לישראל: הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם: שמה שינו את מדתם (את סדרם), שמה לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם. כעניין שנאמר (קהלת א', ה'): "וזרח השמש". הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם: שמה שינתה מדתה, שמה זרעתם אותה ולא צמחה או שמה זרעתם חיטים והעלתה שעורים. ומה אילו שנעשו ולא לשכר ולא להפסד, אם זוכין- אין מקבלים שכר, ואם חוטאים - אין מקבלים פורענות, לא שינו את מדתם. אתם שאם זכיתם תקבלו שכר ואם חטאתם תקבלו פורענות, על אחת כמה וכמה" (עכ"ל).

וראיה מכאן עד כמה הבריאה שומרת את סדרה, ומקפידה על מחזוריות קבועה ומסודרת בכל שלבי מהלכה.

כי כל יצירת העולם היא בסדר, שהבורא ברא את ה"יש" מה"אין", וזהו כל חידוש הבריאה. וכל שאינו משתמש בעולם בסדר, אינו עושה לפי דרך יצירתו, ועל כן לא יוכל להצליח בשום אופן כי הוא כוח ה"אין". ולא יוכל האדם לומר שהצליח בלא סדר, היות שאי הסדר נמצא ב"אין", ואין לנו שייעות ל"אין" לגמרי.

בתפילה אנו מתפללים בכל ערב: "ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו", ולפי זה, אף שישנם כוכבים ללא גבול, בכל זאת כולם מסודרים בתפקידם המיוחד: כל כוכב וכוכב יש לו תפקיד מיוחד שאינו דומה לתפקיד זולתו, וכולם יודעים לעשות רק את רצון קונם.

סדר זה בצבא השמים מתבטא בסידור המיוחד של "בין השמשות", שהרי אם ידליק אדם אור באופן פתאומי, בשהותו זמן רב במקום חשוך, יאמץ ויסנוור הדבר את עיניו. כן הוא בחילופי היום והלילה. יצר בורא העולם את "בין השמשות", בכדי שתתרגל העין קמעא קמעא לחילופי היום והלילה.

2. בדומם, צומח, חי מדבר, ישראל

רעיון "בין השמשות" זה עובר בכל הבריאה כולה החל מהדומם ועד עם ישראל. בין הדומם לצומח ישנם ייצורי ביניים, אשר מצד אחד יכולים להחשב דומם, ומצד שני - צומח. וכן ידוע לחכמי הטבע שנמצא צומח המתנהג כחי בצורת אכילתו וכדו'. כן הקוף במספר תכונותיו מחבר את החי למדבר. וכן נמצאות שבעים אומות, שכל אומה ואומה למעלה מחברתה עד הכלל ישראל, שהם העם הנבחר שסידורו נגמר בהר סיני - בקבלת התורה.

כן היה הדבר בבריאת העולם, הכל לפי הסדר: תחילה נברא הדומם, אח"כ הצומח, ואח"כ החי. וכשהיה כבר הכל מוכן ומסודר לאדם, נברא האדם.

אמנם, כשם שיש קשר וחיבור בין חלקים שונים בעולם, וזה מורה על סדרו ומסדרו, כך כבכל סדר, יש כמוהו הבדלים בין חלק לחלק, ותחום מוגדר לכל מדרגה ומדרגה. כך למשל בין החי והמדבר: "הכפירים שואגים לטרף, ולבקש מאל אכלם". החי- בכל עוצמת יציר-ו גדרו וסגרו הקב"ה בתחום מחיה מיוחד- יערות ומדבריות. עד כדי כך בלתי נפרץ הגדר, שגם זמני הפעולות שונים והפוכים הם למדבר ולחי.

אדם- עיקר פעולתו ביום והחי "תזרח השמש יאספון", שיעקר פעולתו בלילה.

ב. הסדר באדם.

כן הדבר בנזר הבריאה- האדם. כל איבר ואיבר מסודר במקומו המותאם לו באומנות מפליאה ובסדר מופתי, כפי המתואר בשער הראשון של "ספר הישר". "כי אילו נמצא אמן חכם, אשר יוכל לצייר כל צורה, ונשאלהו, איך היה ראוי לעשות גוף האדם, היה אומר לנו- זאת ההרכבה והבנייה אשר אנו רואים באדם, לא פחות ולא יותר. כי היה אומר לנו: צריך שיהיה האדם בקומה זקופה, כדי להיות יתרון בינו ובין הבהמה. ועוד, כי הנשמה אשר בקרבו היא עליונה ואצולה מן השמים, ותמשכהו לפאת מקורה, ועל כן תעמידהו בקומה זקופה (וכן בכל שאר האיברים). והיה אומר, כי הוא צריך אל העיניים, שיהיו לו כמו צופים לשמור אותו מכל היזק... כי הבטן והחלציים והמתניים והירכיים הם כמו בניין המגדל אשר על פני כל הארץ, ועל כן צריך להיות רחב. וראש האדם דומה לתלפיות אשר בראש המגדל, על כן הוא דק ומיצר. והידיים צריכות להיות באצמץ הגוף, שיוכל לעשות בהם כל המלאכות: בין למעלה בין למטה, ובין לכל הצדדים. והאצבעות צריכות לצפרניים "מפני רוב המלאכות והעסקים, אשר יתעסקו בהם בני האדם, וכל שכן- האומנים, ולולי צפרניים, היה מתעקל הבשר ברוב המלאכה, אך הציפורניים הם למגן ולמשען על הבשר לחזק אותו בל ימוט". ועוד, שנחוצים הם לבדיקת סכין ולמליקת העוף.

וכן מהו הביטוי "יפה תואר" אם לא יופי סידור איברי האדם בדיוק מפליא? הכל לפי מידתם הראוייה, שאינם גדולים ואינם קטנים מהנדרש.

ג. בתורה

בתורתנו הקדושה, בסיפור מעשה העגל, מדגישים חז"ל, שלפני עשיית החטא הנורא הזה, עשה השטן ערבוביא. היות שרק כך מובטחת הצלחה לכוחותיו הזדוניים.

כמו כן בפרשת "ועשו לי משכן", היתה במשכן הקפדה גדולה על הסדר. חז"ל משבחים רבות סדר זה "ואתה מוצא כל המשכן על הסדר נעשה. בתחילה עשה את הקרשים וחברם, ואח"כ היריעות ופרסן עליו, שנאמר: "ויעש יריעות עיזים לאהל על המשכן". ואח"כ עשה את הפרוכת, שתהא נמתח בפני הארון. ואח"כ עשה את הארון ואת הכפורת, שיהא ניתן על הארון".

לרעיון זה של סדר במשכן הוסיף הרמב"ן בביאורו, שגם הבאת המשכן אל משה היתה על הסדר: "ואמר וביאו את המשכן אל משה את האהל ואת כל כליו וגו'" (שמות לט, לג) להגיד חכמתם, שהביאו אליו הכל כסדר, כי לא הביא אחד מהם מלאכתו לפניו, עד שנשתלמה כל המלאכה, כאשר אמר: "ותל כל עבודת משכן אהל מועד" (שמות לט, לב) ואחרי שנשתלמה, נאספו כולם והראו אותה אליו כסדר. אמרו תחילה - "רבינו, הנה האהל והנה כל כליו, ואחרי כן- הנה הארון והנה כל בדיו וכן הכל".

ד. בנביאים

כן מופיע הדבר בנביאנו, בהיותי בקעלם שמעתי שהביאו ראייה על חכמת הסידור, שהיא חכמה גדולה, ממה שכתוב: "ומלכת שבא שומעת את שמע שלמה לשם ה' ותבא

לנסותו בחידות. ותבא ירושלימה בחיל כבד מאוד וגו'... ותבא אל שלמה ותדבר אליו, את כל אשר היה עם לבבה. ויגד לה שלמה את כל דבריה, לא היה דבר נעלם מן המלך, אשר לא הגיד לה. לתרא מלכת שבא את כל חכמת שלמה והבית אשר בנה."

בוודאי שחכמה רבה היתה, שהרי הכתוב מעיד שראתה כל חכמת שלמה. ועל זאת כתוב אח"כ: "ומאכל שלחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו ומלבושיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה בית ה' ולא היה בה עוד רוח... ותאמר אל המלך, אמת היה הדבר אשר שמעתי בארצי על דבריך ועל חכמתך... והנה לא הגד לי החצי, הוספת חכמה וטוב אל השמועה אשר שמעתי". וקשה הבנת פסוקים אלו (ה-ז), היות שנאמר שמלכת שבא ראתה כל חכמת שלמה. ואיזו שייכות לחכמה היא מה שראתה מושב עבדיו, מעמד משרתיו, מלבושיהם ומשקיו? אלא שהתפעלה מלכת שבא מהסדר המופתי בכל ממלכת שלמה הגדולה.

ה. במצוות

המהר"ל כותב בעניין המצוות המזככות את האדם ומעלות אותו אל דרגת השכל האלוקי מהחומריות שנמצא בה. ישנן שס"ה מצוות לא תעשה המכוונות כנגד שס"ה ימות החמה. מצוות הלא תעשה, שתפקידן למנוע יציאת האדם מהמסגרת ומהסדר של החיים, מכוונות במספרן כמניין ימות החמה השומר על סדר העולם, שלא ישנה מהסדר האלוקי שנקבע לו. "ולא יהיה לך ספק, כי (מספר) ימות החמה, שהם שס"ה, מתיחסים מספר ימיה אל החמה כפי מה שהיא. (וכן מה שמספר איברי האדם הם רמ"ח)... וכבר אמרנו כי אלו שניים, השמש והאדם, הם ביותר עליון בעולם הזה, והם בלבד נחשבים מלכים ומושלים בעולם. השמש הוא מושל ומולך ושומר הסדר שלא ישתנה, כמו שהוא עיניים המלך, והאדם גם כן מלך המשלים את העם, כך האדם משלים את המציאות (כי הלא להחזיק את הסדר נחוצה מלכות שלמה...) "כי דבר זה ראוי לתורה, שיהיה בה מצוות לא תעשה, אשר שומרים את הסדר, שלא יהיה עובר החוק, כמו שראוי למלך, שהוא שומר העם, שלא יצא מן הסדר".

וכן הוסיף המהר"ל בדברו על טעם המצוות; מדגיש המהר"ל את דברי רבי עקיבא לתלמידיו, שהמצוות חוקה וגזרה הם, ומה שאמרו בגמרא (יומא ל"ט): עברה מטמטמת לבו של אדם, אין זה טעם המצוות, למה הם כן. בוודאי ידענו, שכך נותן הסדר, שסידר ה' יתברך התורה, וכך מתחייב ממנו... והאדם העושה והשומר הסדר הזה, אשר סידר ה' יתברך, דבר זה צירוף וזיכוך נפש האדם, כי על ידי עשיית המצוות שהם הסדר השכלי הוא דבק בשכלי, ועל ידי זה דבק בו יתברך.

ו. בלימוד

וממילא יוצא לנו שהצלחת הכל היא בסידור. כי האדם לא ילמד מתחילה את הדף השני הגמרא לפני שלמד דף ראשון.

ז. בפעולות

כן הדבר בראיית האדם את העולם. תמונה מרהיבת עין היא תמונה, שכל צבעיה מסודרים היטב בסדר מסויים, וצורת סידור זו מביאה עונג רוחני. וכן בית- כאשר בית מסודר, כל דבר במקומו הראוי לו, נהנה האדם. ובהפך: כשמצא שאין חפצי הבית מסודרים היטב, ירגיש אי נעימות, כי הסידור- זהו בריאה רוחנית וכל מציאות היצירה. וכדברי חובת הלבבות שאמר, שלא נמצא אף חלק הקטן ביותר בעולם, שלא יהיה מורכב ומסודר.

ושמעתי בשם הסבא מקעלם זצ"ל, כי פעם, בזמן שקיבל מכתב מאחד מתלמידיו נתפעל מגודל סידור הכתב, ולכאורה, איזה גדלות הוא סידור הכתב, הלא העיקר הוא הרעיון? וכן פעם, כשהייתי אצל גדול וכבר היה על ערש דווי (ר"ל), ועיין שם באיזה ספר ובסיימו ביקש מאחד הסובבים אותו, שיחזיר הספר לארון הספרים שלו, והקפיד לשאלו אח"כ אם העמיד הספר לפי מספרו הרשום והמדוייק. העולה מכך, עד כמה הקפידו רבותינו, ועד כמה ידעו טעמי הסידור.

ה. בזיכון האדם

כן כותב הרמב"ם באגרת לבנו, שידע כי בטרם שישגי המעלה העליונה, מעלת הרוחניות, חייב מלכתחילה לתקן כל מידות גופו. כי כן הסדר לעלות במעלות הרוחניות. ובלא הסדר לא ישיג בשום אופן מעלות רוחניות. כן אנו רואים את בעל "מסילת ישרים". כשחיבר את ספרו - חברו על הסדר של משנת רבי פנחס בן יאיר: תורה מביאה לידי זהירות, ואח"כ זריזות, נקיות וכו' עד רוח הקודש ותחיית המתים. ועל דרך הזה נבין את מאמר הגאון: "ורוח הקודש יש לכל אדם ואדם" כי כן היא רק על ידי הסדר של רבי פנחס בן יאיר.

וכן בעל "חובת הלבבות" הגדיל בסידורו וכתב ספר בסדר מופתי עד הסוף, שהיא מדרגת אהבת ה'. רואים אנו עד כמה ידעו היטב קדמונינו, שההצלחה תלויה בסדר.

ועל זה אמרו חז"ל: "אם אין חכמה- אין יראה, ואם אין יראה, אין חכמה". נראה שמהתורה, עפ"י הסדר הנכון, מוכרחת לצאת היראה: ואם לא תצא היראה- סימן שאין חכמתו חכמה, וגם בתורה לא הצליח.

ט. בתפילה ובימינו

אך משנתקלקל הסדר בעולם, והדגישו חז"ל, שאין הכלים לקניין תורה בטבעיות, ובטלו השקדנים וזיו החכמה והענוה ויראת החטא, ונראה לקולקול הדורות- נחסר, לכאורה, הסדר לזכות ולעלות במעלת הרוחניות. אולם, אם נשען על בוראנו- יכולים אנו לזכות לעליה, "והאין לנו להישען" בדור זה הוא סדרנו, ובלא סדר זה- אי אפשר לזכות למילוי חסרונותינו, כי הסדר זהו עצם היצירה, ולעולם יסדיר אדם תפילות- מובא בפירוש של "אנא ה' הושיע נא" "ומלך עוזר" הוא בקשה אחרי סידור העבודה, שאז מבקשים מהבורא- עזרתו, שתשרה שכנתו במעשה דינו, וכשמשיגים כבר סדר העבודה, מבקשים גם: "אנא ה' הצליחה נא".

י. העולה מדברינו

שסדר הוא עיקר היצירה, וממילא תלויים בו כל הצלחות האדם.

